

KELTSKI MITOVI I LEGENDE

EPSKA POEZIJA I PROZA

PREDGOVOR

Ova knjiga predstavlja, po mišljenju njenog autora, za sada jedini pokušaj da se engleski čitaoci, na jedan jasan, sveobuhvatan i, nadamo se, dopadljiv način, upoznaju sa mitskom, legendarnom i poetskom zaostavštinom najranijih stanovnika naših ostrva – gelskih i britanskih Kelta, koji su nam o tome ostavili pisane dokaze. Činjenica je da je u poslednje vreme objavljen veliki broj prevoda vrednih divljenja, kao i parafraza mnogih gelskih mitskih saga, i da je *Mabinogion* u prevodu Ledi Šarlot Gest sada dostupan i najskromnijim čitaocima. Međutim, ove knjige pokrivaju samo mali deo te oblasti, i ne samo to; gotovo da ne bacaju novo svetlo na naš predmet proučavanja. Njihovi likovi ostaju izolovani i neobjašnjeni, a do detalja koji bi ih pojasnili dolazi se uz mnogo muke, čitanjem predavanja i eseja proučavaoca. Čitalac kome su ova dela u potpunosti nova ulazi u svet o čijim precima ne zna

ništa; to često dovodi do zbunjenosti koja je dovoljna da, očajan, odloži štivo.

Međutim, ovde će se konačno i formalno upoznati sa svim glavnim junacima keltskih mitova: sa gelskim bogovima i džinovima protiv kojih su se borili; sa alsterskim „Herojima Crvene grane”, junacima ratne epopeje koja gotovo može da stane rame uz rame sa „pričom o božanskoj Troji”; sa Finjom i Feinjima. Upoznaće se konačno i sa božanskim i herojskim likovima drevnih Britanaca: sa njihovim prvim bogovima, srodnicima članova gelskog Panteona; sa Arturom i njegovim vitezovima, koji ovde više nisu heroji-smrtnici, već pripadnici ovog mitskog sveta. Podsetićemo se, ukratko, priča o svim ovim slavnim likovima iz vremena kada se njihova božanska priroda nije dovodila u pitanje, zatim pratiti njihove različite transformacije sve do današnjeg dana kada se, sve manje i nepouzdanije, o njima govori kao o „vilenjacima”. Stoga ova knjiga predstavlja neku vrstu priručnika za proučavanje takozvane „keltske renesanse” čiji značaj raste i koja je, konačno, ništa više, a uistinu ni manje, do nastojanje da se osveži vitalnost engleske poezije na njenom najdrevnijem prirodnom izvoru.

Knjiga, naravno, nije namenjena proučavaocima Kelta koji zapravo njen autor i duguje sve što je u njoj napisano. Njen cilj je da kod čitaoca koji već poznaju grčku, rimsku, skandinavsku mitologiju probudi interesovanje za jedan novi, i bliži, izvor poezije. Želja njenog autora je da pokloni onima koje su već privukle, ili će ih privući, keltske legende i pesme, knjigu kakvu bi on sam voleo da je imao, i za kojom je uzaludno tragao. Autor veruje da je od mnogobrojnih, iako rasutih, prevoda i komentara studenata starogelskog i starovelškog napravio dobar izbor, i da će njegovi čitaoci moći, ukoliko to žele, da iskoriste ovu knjigu kao sredstvo za dalja proučavanja. Sa tim ciljem je i pisana, a njene napomene i kratak bibliografski dodatak imaju istu nameru. Ne pretenduje da bude savršeno zaokruženo delo, već samo da istakne glavne izvore iz kojih je sam autor crpeo svoj materijal.

Autor ima zadovoljstvo da navede izvore, koliko je to moguće, kojima duguje materijal za svoju knjigu. Prvo i najvažnije, autor se oslanjao na dela M. D'Arboa Žubenvil, *Cours de Litterature celtique*, kao i *Hibertova predavanja*, iz 1886. godine, Džona Risa, profesora keltskog na Oksfordu, sa njihovim nastavkom pod nazivom

Proučavanja legende o Arturu. Veliku pomoć pružila su mu i dela Alfreda Nata. Kada su u pitanju direktni prevodi, gotovo je izlišno spominjati Ledi Šarlot Gest i njen prevod *Mabinogiona*, kao i Skinijev prevod *Četiri drevne velške knjige*, ili radove poznatih proučavalaca gelskog, kao što su Judžin O'Kari, Dr Kuno Mejer, Dr Vitli Stouks, Dr Ernest Vindiš, Stendiš Hejs O'Grejdi (da ne pominjemo ostale), objavljene u publikacijama *Revue Celtique*, *Atlantida*, *Pregovaranja u osijanskom društvu*, *Putovanje Brana*, *sina Febalovog Alfreda Nata* i *Saga o Kuholinu* gospođice Hal. Nedostaje nam prostora da bismo pomenuli sve. Upućujemo čitaoca na napomene i dodatak, gde će pronaći dela ovih i ostalih autora, koji bez sumnje neće zameriti što smo iskoristili njihova istraživanja za knjigu čiji je jedini cilj da probudi interesovanje šire publike za njima bliska istraživanja.

Konačno, možda bi trebalo reći nešto i o tom osetljivom pitanju transkripcije gelskog. Do sada nije pronađen univerzalan ili dosledan metod spelovanja. Autor je stoga birao oblike koji su njemu samom bili najbliži, nadajući se da će tako najbolje poslužiti ostalima.

SADRŽAJ

POGLAVLJE

STRANA

I INTERESOVANJE ZA KELTSKU MITOLOGIJU I NJEN ZNAČAJ.....

II IZVORI NAŠEG ZNANJA O KELTSKOJ MITOLOGIJI.....

III KO SU BILI "DREVNI BRITANCI"?.....

IV RELIGIJA DREVNIH BRITANACA I DRUIDIZAM.....

GELSKI BOGOVI I PRIČE O NJIMA

V GELSKI BOGOVI

VI DOLAZAK BOGOVA

VII USPON SOLARNOG BOGA

VIII GELSKI ARGONAUTI

IX RAT SA DŽINOVIMA

X POBEDA SMRTNIKA NAD BOGOVIMA

XI BOGOVI U IZGNANSTVU

XII IRSKA ILIJADA

XIII NEKOLIKO GELSKIH LJUBAVNIH PRIČA

XIV FINJ I FEINJI

XV PROPADANJE I PAD BOGOVA

BRITANSKI BOGOVI I PRIČE O NJIMA

XVI BRITANSKI BOGOVI

XVII AVANTURE BOGOVA IZ HADSKOG CARSTVA

XVIII BRANVENINA UDAJA I BRANOVO

ODRUBLJIVANJE GLAVE.....

XIX RAT BACANJEM ČINI

XX POBEDA SVETLA NAD TAMOM

XXI MITOLOŠKI „DOLAZAK ARTURA”

XXII BLAGA BRITANIJE

XXIII BOGOVI KAO VITEZOVI KRALJA ARTURA

XXIV PROPADANJE I PAD BOGOVA

OSTACI KELTSKOG PAGANIZMA

XXV OSTACI KELTSKOG PAGANIZMA U MODERNIM VREMENIMA...

ILUSTRACIJE

STRANA

KELTSKI KULT (po crtežu E. Volkazinsa)	
DEO KRUGOVA, STOUNHENDŽ	
LUGOVO MAGIČNO KOPLJE	

BRIAN OTIMA SVINJSKU KOŽU (po slici Dž. H. F. Bejkona, A.R.A.).....	
POLJUBAC KAMENA, KEROUMOR, SLIGO	
ULAZ U VELIKI KAIRN U NJU GREJNDŽU, REKA BOJNE, U BLIZINI DROGEDE	
LER I LABUDOVI (po slici Dž. H. F. Bejkona, A.R.A.).....	
KAIRN KRALJICE MEV, NOKNAREA, SLIGO	
EMER PREKOREVA KUHOLINA (po crtežu H. R. Milara)	
DERDRIN LAMENT (po slici Dž. H. F. Bejkona, A.R.A.).....	
OSIJANOVA PEĆINA, GLENKOU	
FINJ PRONALAZI LOSOSA SAZNANJA (po slici Dž. H. F. Bejkona, A.R.A.)....	
KIAN PRONALAZI BALOROVU KĆI (po slici Dž. H. F. Bejkona, A.R.A.).....	
GVIDION POBEĐUJE PRIDERIJA (po crtežu E. Volkazinsa)	
DVORAC KRALJA ARTURA, TINTAGEL	
BLAGA BRITANIJE (po crtežu E. Volkazinsa)	
MERLINOVO ZAVOĐENJE	
KOTAO NADAHNUĆA (po crtežu E. Volkazinsa)	
SIR GALAHAD (po slici Dž. F. Votsa, R.A.)	
LIR I KORDELIJA (po slici Ford Medoks Brauna)	

MITOLOGIJA BRITANSKIH OSTRVA

I POGLAVLJE

INTERESOVANJE ZA KELTSKU MITOLOGIJU I NJEN ZNAČAJ

Gotovo da nije neophodno podsećati čitaoca da svaki narod pokazuje interesovanje, i ceni svoje najstarije legende i poetske

zapise. Dovoljan primer za to predstavljaju divni grčki mitovi. Oni su uticali na sudbinu ljudi koji su ih stvarali i na zemlju čije su zamišljeno pozorište bili na tri načina. Prvo, u doba kada su ti mitovi još uvek bili sveži, vera i ponos u njima bili su dovoljni da ujedine rasuta plemena. Drugo, poslužili su umetnicima – vajarima i pesnicima – kao inspiracija koju nisu mogli da pronađu u toj meri ni u jednom drugom dobu niti narodu. I konačno, kada je “slava onoga što je nekada bila Grčka” izbledela, a njen narod, pod udarom stalnih invazija, možda izgubio svako pravo da sebe naziva helenskim, prešli su u književnost modernog sveta i tako samoj Grčkoj podarili poetsko interesovanje koje još uvek predstavlja maleno kraljevstvo koje je u očima drugih naroda više cenjeno od mnogih drugih, daleko superiornijih po količini i bogatstvu.

Ovaj rastući uticaj grčke poetske mitologije, koji se može pronaći u svim civilizovanim zemljama, naročito je primetan u našoj zemlji. Gotovo od samih početaka razvoja engleske književnosti, grčke priče o bogovima i herojima činile su veliki deo korpusa engleskih pesnika. Stanovnici Olimpa, pod njihovim čuvenijim latinskim imenima, zauzimaju gotovo podjednako veliki prostor u

engleskoj poeziji kao i u poeziji zemalja kojima su izvorno pripadali. Od Čosera naovamo, okupirali su maštu kako pesnika tako i njihovih slušalaca. Magični kotao klasičnih mitova, kao keltski “Graal”, hranio je sve koji u njemu potraže nadahnuće.

Ipak, moć mitologije konačno se iscrpla. Tuđa i neobična za englesko tlo, lagano se pretvarala u konvenciju. U površnim rukama stihoklepaca osamnaestog veka, njeni likovi postali su puke lutke. Kada je svaka šuma “gaj” a svaka seoska sluškinja “nimfa”, čovek može samo da očekuje da pronađe Veneru naoružanu umecima i pufnom za puder, Marsa sa puškom na ramenu i Apolona kako inspiriše pesnikove sopstvene trivijalne napore. Izveštačenost je ubila, na svu sreću, način izražavanja koji je postao suvišan. Ugušen samim podrugivanjem i napušten u banalnom rečniku inferiornih nazovi pisaca, klasični mit postao je tema koju su sebi dozvoljavali samo najveći pesnici.

Ali mitologija je veoma neophodna književnosti tako da su, lišeni legendi koje potiču iz južne Evrope, maštoviti pisci potražili sveže motive. Uperili su pogled ka Severu. Inspiraciju su tražili na Asgardu, a ne na Olimpu. Štaviše, vladalo je uverenje da je izvor

prvobitne poezije inspirisane skandinavskim i tevtonskim mitovima bio zaista naš, i da smo mi njegovi punopravni naslednici jer smo anglosaksonske krvi. I uistinu jesmo. Ali to nije naše jedino nasledstvo. Mora da kroz naše vene teče i mnogo keltske, to jest prave, britanske krvi. I Metju Arnold je verovatno bio u pravu kada je tvrdio da Anglosaksoncima dugujemo praktične kvalitete zahvaljujući kojima je stvoreno Britansko carstvo, dok smo od Kelta nasledili poetsku viziju koja je englesku književnost učinila najbriljantnijom posle grčke. [1]

Stoga imamo pravo da kročimo na novi duhovni posed. A on je tako izuzetan! Keltska mitologija ima malo od one teške brutalnosti tevtonskih i skandinavskih priča koja odbija čoveka. Ona je divna i elegantna kao grčka; i, za razliku od grčke mitologije koja je odraz klime i tla koje će malo ko od nas videti, ona je naša. Božanstva bi svakako trebalo da predstavljaju prirodni izdanak zemlje u kojoj postoje! Kako bi čudno izgledao Apolon, nag među ledenim bregovima, ili Tor, zaogrnut krznom, kako korača između palmi! Ali keltski bogovi i heroji su prirodni stanovnici britanskog pejzaža, ne deluju strano niti neprimereno na sceni bez vina i

maslina, ali se zato odlično stapaju sa našim domaćim hrastom i paprati, štipavcem i vresom.

Stoga se kod nas javilo u potpunosti novo interesovanje za divne predele naših sopstvenih ostrva, naročito na zapadu koji je više planinski i divlji, gde su stariji stanovnici zemlje obitavali najduže. Saksonsko osvajanje je izbrisalo tragove i promenilo mnogo toga u istočnoj Britaniji; ali na zapadu Engleske, u Velsu, Škotskoj i naročito u Irskoj koja je prepuna legendi, brda i doline i dalje čuvaju uspomene na drevne bogove te drevne rase. Tu i tamo u južnom Velsu i zapadnoj Engleskoj nalaze se predeli, nekada misteriozni i još uvek romantični, koje su britanski Kelti smatrali kućom bogova ili predstražom Onog Sveta. Ne samo da gotovo nema mesta u Irskoj koje nije na neki način povezano sa tradicionalnim podvizima "Heroja Crvene grane" ili Finja i njegovih moćnih ljudi, već su stara božanstva i dalje postojala u sećanju, pretvorena u likove iz bajki, ali zadržavajući iste attribute i ista imena kao u starim vremenima. Vordsvortova žalba da, dok su Pelion i Osa, Olimp i Parnas „ušli u besmrtne knjige“, nijedna engleska planina, „iako se mnoštvo njih pruža duž naše obale“ nije bila

„slavljena od strane nebeskih muza“, bez sumnje je delovala istinito pripadnicima njegove generacije. Zahvaljujući obrazovanim ljudima koji su skinuli veo sa gelske i britanske mitologije, to ne mora da važi i za naše generacije. Na Lodžet Hilu, kao i na mnogo manje poznatim uzvisicama, stajao je nekada hram britanskog Zevsa. Planina koja se nalazi nedaleko od Betus Kojda bila je britanski Olimp, dvor i palata naših drevnih bogova.

Međutim, s pravom se može posumnjati u to da li bi Vordsvortovi savremenici prihvatili mitologiju koja je bila njihova sopstvena, po mestu rođenja, kao zamenu za mitologiju Grčke i Rima. Inspiracija klasičnom kulturom, sa kojom je Vordsvort među prvima prekinuo, bila je i dalje veoma moćna. Kako bi ih samo neki od profesora klasične mitologije podržali, i zaurkali na sam pomen britanske mitologije! Ipak, ona je za sve to vreme tiho nadolazila prožimajući engleske ideje i ideale, snažno i pored svega, jer je bila prerusena u forme koje su bile prepoznatljive i cenjene. Narodna mašta rehabilitovala je stare bogove koje su odavno zabranili „sveća, knjiga i zvono“, pod različitim maskama. Oni su i dalje opstajali u legendi, kao kraljevi stare Britanije koji su vladali u

legendarnoj prošlosti, pre Julija Cezara - to su Kralj Lad, osnivač Londona; Kralj Lir, koji je postao besmrtan zahvaljujući Šekspiru; Kralj Brenije, koji je osvojio Rim; kao i mnogi drugi koji se pojavljuju kao likovi stare priče. Opstajali su kao davno preminuli sveci prvih crkvi u Irskoj i Britaniji, čiji su divne osobine i avanture, u većini slučajeva, samo ponovo ispričane osobine i avanture njihovih imenjaka, starih bogova. I oni su nastavljali da žive na drugačiji, a ipak mnogo snažniji, način. Priče o Arturu i njegovom krugu bogova prešle su u ruke normanskih pripovedača, da bi se ponovo pojavile kao romanse o Kralju Arturu i njegovim Vitezovima Okruglog Stola. Iako su se širili po civilizovanoj Evropi, njihov uticaj je bio neizmeran. Njihov prvobitni poetski impuls i dalje ima odjeka u našoj književnosti; dovoljno je samo pomisliti na Tenisona i Svinburna, umove koji su potpali pod njihov uticaj.

Ovaj raznoliki uticaj keltske mitologije na englesku poeziju i romanse rečito je izložio gospodin Elton u svom delu *Koreni engleske istorije*. „Religija britanskih plemena“, piše on, „izvršila je veoma važan uticaj na književnost. Srednjovekovne romanse i legende, koje su oličavale istoriju, pune su ‘bajkovitih ljudskih bića’

i likova iz njihove svetle mitologije. Osnovne moći zemlje i vatre, i duhovi koji su pohodili talase i potoke, pojavljuju se ponovo kao kraljevi u irskim letopisima, ili kao sveci i pustinjaci u Velsu. Vitezovi Okruglog Stola, Sir Kej i Tristrem, i ćelavi Sir Bediver izneverili su svoje moćne korene osobinama koje su sačuvali kao heroji romansi. Ranjenog Artura prenela je u mirnu dolinu boginja, *'Dea quaedam phantastica'*. 'Jedva da je bilo sunčeve svetlosti na drveću i potocima u dolini, i vitezovi su bili tamni i nejasni jer nije bilo svetlosti meseca i zvezda.' To je zemlja Oberona i Sira Hjuona od Bordoa. To su sanjive šume Ardena. U starijoj mitologiji, to je bila kraljevina Kralja Senki, zemlja *Gvin ap Nuda* koji je jahao kao Sir Gujon u *'Fairie Queene'*

I viteštvo je uzelo dobrog Sir Hjuona za ruku,

Kada je sa kraljem Oberonom došao u 'Vilinsku zemlju'. "[2]

Pronalaženje tragova velških i irskih kraljeva i svetaca i pustinjaka sve do „osnovnih moći zemlje i vatre, i duhova koji su pohodili talase i potoke“ keltske mašte, i otkrivanje primitivnih

paganskih božanstava uhvaćenih u srednjovekovnu i hrišćansku klopku „Vitezova Kralja Artura“ svakako spada u domen ove knjige. Ali u međuvremenu, čitalac će se verovatno pitati gde su dokazi da su apokrifni britanski kraljevi, poput Lira i Lada, i sumnjivi irski sveci poput Bridžit, uistinu prerusena keltska božanstva, ili da je Mort D'Artur, i ljubav između Lancelota i kraljice, kao i potraga za Svetim Graalom, ikada bila išta više od izuma normanskih pisaca romansi. Čitalac će zahtevati da zna koje činjenice mi zaista imamo o ovoj tobožnjoj keltskoj mitologiji koja je, navodno, iznedrila njihove prototipove, i koliko dugo ona pripada nama i koliko to vredi.

Odgovor na ovo pitanje nalazi se u sledećem poglavlju.

II POGLAVLJE

IZVORI NAŠEG ZNANJA O KELTSKOJ MITOLOGIJI

Mogli bismo da počnemo pouzdanom tvrdnjom da je gospodin Elton dodirnuo samo deo materijala na kome ćemo se mi bazirati, rekonstruišući drevnu britansku mitologiju. Na svu sreću, nije nam u potpunosti zapao težak zadatak pronalaženja mitskih podviga apokrifnih irskih i britanskih kraljeva, koji su vladali pre svetog Patrika ili pre Julija Cezara, u njihovom originalnom obliku u keltskim mitovima, ispitivanja čuda koja su tobože činili istorijski sveci i njihovih osobina, ili odvajanja primitivnih paganskih elemenata od ukrasa koje su pisci dodavali bajkama o Arturu i njegovim Vitezovima. Pored ovih izvora, koje bismo za sada mogli da ostavimo po strani kao sekundarne, imamo i druge, mnoštvo autentičnih ranih zapisa koji su post-hrišćanski po obliku u kome danas postoje, ali ipak vode poreklo iz ranog paganskog doba. Oni su sadržani u rukopisima najfinijeg pergamenta, koji su dugo bili pohranjeni u zamkovima i manastirima u Irskoj, Škotskoj i Velsu kako bi se sačuvali od propadanja, i koji su tek tokom poslednjeg veka izneti na svetlost dana, prepisani i prevedeni zahvaljujući strpljivom radu obrazovanih proučavalaca koji su se rvali sa odavno zastarelim dijalektima na kojima su bili zapisani.

Mnoge od ovih knjiga su neobične zbirke. Obično se radilo o jednoj knjizi neke velike kuće ili manastira u koju je zapisivano sve ono što su učeni ljudi iz porodice ili bratstva smatrali vrednim očuvanja. Stoga su one najraznovrsnije sadržine. Ima u njima prevoda delova Biblije i klasičnih i drugih pisaca, zatim popularnih knjiga poput *Istorija Britanije* čiji su autori Džefri od Monmuta i Nenijus; žitija poznatih svetaca, zajedno sa delima koja su se njima pripisivala; pesama i romansi u kojima su, blago prerušeni, britanski i gelski bogovi bili heroji; i rasprava o svim, u to vreme proučavanim, temama – o gramatici, prozodiji, pravu, istoriji, geografiji, hronologiji i genealogiji najvažnijih poglavica.

Većina ovih spisa sakupljena je u periodu koji je, grubo govoreći, trajao od početka dvanaestog do kraja šesnaestog veka. U Irskoj, Velsu a, izgleda, i u Škotskoj, bilo je to vreme oživljavanja književnosti nakon nemira prethodne epohe. Nakon mnogih pustošenja, vikinzi su se u Irskoj skrasili, dok je njihovo osvajanje u Velsu ostavilo zemlju po prvi put potpuno mirnom. Rasuti ostaci istorije, profane i crkvene, nauke i legendi sakupljeni su na jedno mesto.

Od irskih rukopisa najstariji i, za naš rad, najvažniji, koji još uvek sadrži obilje drevne gelske mitologije uprkos tome što se nalazi u stanju raspadanja, je u posedu Irske Kraljevske Akademije. Nažalost, sveden je na fragment od sto trideset osam stranica, ali i u tome što je preostalo očuvan je veliki broj romansi o starim irskim bogovima i herojima. Između ostalog, tu se nalazi u potpunosti očuvana epska saga *Tain Bo Chuailgne (Taanj Bo Hualknja)*, “Krađa stoke u Kualnjeu” u kojoj je glavni junak, Kuholin, izveo svoje najveće podvige. Ovaj rukopis je po tradiciji nazvan *Knjiga o sivoj kravi* jer predstavlja prepis ranije napisane knjige o koži jedne od omiljenih životinja svetog Kijarona koji je živeo u sedamnaestom veku. Beleška na jednoj od stranica otkriva ime pisara – bio je to neki Mulmuri za koga znamo da su ga pljačkaši ubili u crkvi Klonmeknoj 1106. godine.

Daleko obimnija, ali nešto novijeg datuma je *Lensterska knjiga* za koju kažu da je početkom dvanaestog veka sakupio Finmek Gorman, biskup od Kildera. U njoj se nalazi priča o Kuholinovim moćnim podvizima koja se nadovezuje na stariju verziju iz *Knjige o sivoj kravi*. Sa tačke gledišta studenta gelske

mitologije, nešto su manje značajne *Knjiga o Belimotu* i *Žuta knjiga Lekana*, sa kraja četrnaestog veka, i *Knjige Lekana* i *Lizmora*, obe iz petnaestog veka. Osim ovih šest velikih zbirki, sačuvano je i dosta rukopisa koji u sebi sadrže drevne mitske pouke. U jednom od njih, koji datira iz petnaestog veka, pronalazimo priču o bici kod Matireda koju su vodili irski bogovi protiv Fomorijana, demona iz dubokog mora.

Škotski rukopisi, koji se čuvaju u Advokatskoj biblioteci u Edinburgu, datiraju u nekim slučajevima čak iz četrnaestog veka, iako najveći deo njih vodi poreklo iz petnaestog i šesnaestog veka. Oni potkrepljuju sve što je pronađeno u irskim spisima, nadovezuju se na sagu o Kuholinu i posebno se bave drugim ciklusom heroja, ne manje slavnim podvizima Finja, Osijana i Feinja. U njima su sadržane i priče o drugim likovima koji su drevniji i od Finja i od Kuholina, a to su pripadnici Tuata De Danan, plemena bogova starih Gela.

Velški spisi pokrivaju otprilike isti period kao i irski i škotski. Četiri spisa se izdvajaju od ostalih, kao najvažniji. Najstariji je *Crna knjiga o Kaermartenu*, koji datira iz treće četvrtine dvanaestog

veka; *Knjiga o Anoirinu*, napisana kasnije, u trinaestom veku; *Knjiga o Taliesinu*, za koju se smatra da je nastala u četrnaestom veku; i *Crvena knjiga o Hergestu*, koju je u tom i u sledećem veku sakupilo nekoliko ljudi. Prve tri od ove „Četiri drevne velške knjige“ su male po obimu, i sadrže pesme koje se pripisuju velikim bardovima šestog veka, Mardinu, Taliesinu i Anoirinu. Poslednja, *Crvena knjiga o Hergestu*, je daleko obimnija. U njoj se mogu pronaći velški prevodi *Britanskih hronika*; često pominjane *Trijade*, stihovi koji slave u tradiciji poznate ličnosti i predmete; stare pesme koje se pripisuju Hlivorh Henu; i, od neprocenjive vrednosti za svako proučavanje na ovu temu, takozvani *Mabinogion*, zbirka priča u kojima je veliki deo stare britanske mitologije prerađen u oblik romansi.

Stoga se čitava književnost starosedelaca, koja se bazira na mitologiji Britanskih ostrva, može pripisati periodu koji je trajao od početka dvanaestog do kraja šesnaestog veka. Ali čak i sam početak ove ere bez sumnje će delovati prekasno kada je u pitanju utvrđivanje autentičnosti spisa, koji bi trebalo da vode poreklo davno pre tog datuma. Ipak, ovaj datum samo označava završno

pripremanje sadržine rukopisa, koji su tada dobili oblik u kome ih danas poznajemo, i uopšte se ne odnosi na vreme njihovog nastanka. Budući da je opšte poznato da se radi o prepisima drevnih pesama i priča, ove knjige ne određuju datum nastanka originala, jer bi to bilo isto kao kada bi se, na osnovu dela *Kanterberijskih priča* koje se nalaze u modernoj antologiji engleske poezije, zaključilo da Čoser pripada današnjem vremenu.

To se može dokazati i direktno i dedukcijom.[3] U nekim slučajevima, kao recimo kod legende o svetom Kolumbu u *Knjizi o sivoj kravi*, vreme nastanka je zapravo dato. U ostalim slučajevima, možda ćemo zavisiti od dokaza koji, ako i nisu u potpunosti savršeni, ipak jesu dovoljno ubedljivi. Čak i kada pisac ne izjavljuje da se radi o prepisu iz starijeg rukopisa, očigledno je da to jeste po beleškama u njegovoj verziji. Pisari koji su beležili stare gelske rukopise veoma često su, u dokumentima iz kojih su oni sami prepisivali, nailazili na reči toliko arhaične da su bile nečitljive čak i za čitaoce iz njihovog sopstvenog perioda. Kako bi ih učinili shvatljivim, bili su primorani da ubacuju beleške na marginama u kojima su davali objašnjenja za ove zastarele reči i to tako što su ih

dovodili u vezu sa drugim, još starijim rukopisima. Srednjovekovni prepisivači su često, u neznanju, ove beleške prebacivali sa margina u sam tekst gde su, kao filološki fosili, preživljavali i svedočili o prethodnim oblicima postojanja. Dokumenti iz kojih su oni preuzeti su iščezli, ostavljajući ove srednjovekovne prepise kao svoja jedina svedočanstva. Isti proces može se pronaći i u velškom *Mabinogionu*. Osobnosti u postojećim rukopisima sasvim očigledno pokazuju da su verovatno prepisani iz više arhaičnih tekstova. Osim toga, ovakvi kakve ih poznajemo danas, oni su očigledno nastali spajanjem delova starih priča. Gotovo podjednako jasno kao gelski rukopisi, i velški nam ukazuju na starije i primitivnije forme.

Tako je dokazano da drevne legende o Gelima i Britancima nisu puka izmišljotina učenih monaha Srednjeg veka. Sada, ako je to moguće, treba da utvrdimo datum, i to ne neizbežno datum kada su se prvi put čule sa ljudskih usana, već vreme njihovog prvog zapisivanja u formi koja je približno ista ovoj koju mi danas poznajemo.

Mogu da se prilože detaljni dokazi kako bi se uvidelo da najvažniji delovi i gelske i britanske rane književnosti mogu lako da se smeste u period nekoliko vekova pre datiranja danas poznatih svedočanstava. Naša najstarija verzija epizode o *Tain Bo Chuailgne*, koja čini jezgro i centar drevnog gelskog herojskog ciklusa u kome je Kuholin, *fortissimus heros Scotorum*, centralna figura, pronađena je u *Knjizi o sivoj kravi* iz dvanaestog veka. Ali legenda kaže da je saga na početku sedmog veka ne samo bila već sastavljena, već je postala i zastarela i bardovi su počeli da je zaboravljaju. Njihov vođa, Šenhan Torpešt, istorijski lik, glavni pesnik Irske tog doba, dobio je dozvolu od svetaca da dozove Fergusa, Kuholinovog savremenika i glavnog lika u „Krađi“ iz mrtvih, a od vaskrslog heroja on je dobio pravu i potpunu verziju. Ovo pojavljivanje stvarnog lika svakako pokazuje da je priča o „Krađi“ bila poznata pre vremena Šenhana, i verovatno nam ukazuje na činjenicu da je njegova verzija o Kuholinovim slavim podvizima bila najprihvaćenija, ili pak da je on bio prvi koji ju je sveo na pisanu formu. Podjednako je sugestivno razmatranje koje određuje približno vreme najstarije redakcije velške mitološke priče

„Mabinogion“ ili tačnije „Četiri grane Mabinogija“. [4] Ni u jednom od ovih zapisa nema ni najmanjeg pomena, niti dokaza o poznavanju Artura, a oko njega i njegovih navodnih savremenika se vrti većina britanskih legendi onako kako su ih Velšani preneli Normanima. Stoga su ova misteriozna, mitološka svedočanstva po svemu sudeći prethodila mitološkom ciklusu o Arturu, koji je imao svoj oblik već u šestom veku. Sa druge strane, likovi iz „Četiri grane“, iako niko ne bi mogao da kaže da mu nisu poznati, spominju se bez komentara u pesmama koje su navodno iz šestog veka, a nalaze se u „Četiri drevne velške knjige“ u kojima se može pronaći i prvo blede pominjanje britanskog heroja.

Ovakva razmatranja, sa razumnom izvesnošću, smeštaju postojanje irskih i velških pesama i priča, u obliku sličnom današnjem, u period koji je prethodio sedmom veku.

Ali opet, ovo samo znači da su mitovi, tradicije i legende, u svom književnom obliku, nama rano bile poznate, ali to je za njih, za ono što čini njihovu pravu građu, bilo već kasno. Mitologija uvek mora da bude starija i od najstarijih stihova i priča u kojima je slavljena. Detaljne pesme i sage nisu nastajale za jedan dan, niti za

godinu dana. Legende o gelskim i britanskim bogovima i herojima nisu mogle, kao Atina iz Zevsove glave, da se rode iz glave nekog pesnika. Pesnik koji ih je prvi umetnički uobličio beležio je primitivna predanja svog naroda. Stoga se usuđujemo da kažemo da one ne vuku poreklo iz dvanaestog ili sedmog veka, već iz praistorijskih vremena.

Osnovni dokazi to i podržavaju. Proučavanje i gelskih i britanskih legendarnih romansi pokazuje, ispod ukrasnih detalja dodatih kasnije, unutrašnje jezgro prvobitne misli, što ih svrstava u isti red sa sličnim idejama drugih rasa u najranijim stadijumima kulture. Njihovu „lokalnu boju“ je možda dao njihov poslednji „izdavač“, ali njihov „zaplet“ je pre-srednjovekovni, pre-hrišćanski, pre-istorijski. Likovi iz starih gelskih legendi imaju isti pečat mašte koja je stvorila Olimpa i Titana, Esira i Jotuna. Moramo pogledati unazad, daleko pre civilizovane misli da bismo pronašli takve paralele kao u priči u kojoj se britansko solarno božanstvo, koga je zaljubljeni protivnik pogodio otrovnom strelom, pretvara u orla iz čije rane sve vreme ispadaju veliki delovi lešine. [5]

Ovaj aspekt keltskih književnih svedočanstava jasno je sagledao i rečito objasnio Metju Arnold u svom delu *Proučavanje keltske književnosti*.^[6] On govori o velškoj strani, ali kod njega je podjednako prisutna i gelska. „Prva stvar koju svako primeti”, kaže on, “dok čita *Mabinogion* je kako srednjovekovni pripovedač očigledno krade iz starih vremena, a da pritom ne poznaje njihovu tajnu u potpunosti: on je kao seljak koji gradi svoju kolibu na obroncima Halikarnasa ili Efesa; on gradi, ali to što gradi puno je materijala čije poreklo on ne poznaje, ili poznaje samo kroz nagoveštaje tradicije – kamenja koje nije 'od ove zgrade' već pripada starijoj arhitekturi, većoj, veštijoj, veličanstvenijoj.“ Heroji nisu srednjovekovni likovi; oni pripadaju starijem, paganskom, mitološkom dobu. Koliko god bili euhemerizovani to važi i za likove tri velika gelska ciklusa: Tuata De Danana, heroje Alstera, Finja i Feinje. Njihova božanska priroda zasenjuje ljudsku; kroz njihove maske mogu se videti lica bogova.

A opet, budući bogovi, oni su preuzeli izgled smrtnika do vremena kada su priče o njima dobile oblik u kome ih poznajemo danas. Njihovi najstariji zapisi, kada bismo mogli da ih povratimo,

bez sumnje bi ih prikazali kao večna bića, bića koja ne umiru, koja po svojoj volji menjaju oblike ali koja ne nestaju. Ali posthrišćanski prepisivači, bilo Irci ili Velšani, nisu hteli da odobre ovo. I tako je došlo do jedinstvenog paradoksa umiranja besmrtnih. Gotovo da ne postoji figura u irskom ili britanskom Panteonu čija smrt nije negde zabeležena. Oni obično padnu u neprekidnim bitkama između božanstava tame i svetla. Ipak, njihova smrt u nekom od ranijih mitoloških ciklusa ne sprečava njihovo pojavljivanje u kasnijim. Uistinu, samo sklapanjem usana poslednjeg smrtnika koji čuva predanje o njemu može zaista da se okonča život boga.

III POGLAVLJE

KO SU BILI „DREVNI BRITANCI“?

(...)

[1] „Postoji dobar osnov za uverenje,” piše magistar E. V. B. Nikolson, bibliotekar biblioteke Bodlijen, u predgovoru za svoju nedavno objavljenu knjigu *Istraživanja o Keltima*, „da su Lankašir, zapadni Jorkšir, Stafordšir, Vorčesteršir, Vorvikšir, Lesteršir, Ratlend, Kembridžšir, Viltšir, Somerset i deo Saseksa podjednako keltski kao i Pertšir i severni Manster; da su Češir, Šropšir, Herefordšir, Monmutšir, Devon, Dorset, Northamptonšir, Hantingdonšir i Bedfordšir još više keltski, čak podjednako kao i severni Vels i Lenster; dok ih Bakingemšir i Hertfordšir sve prevazilaze i na nivou su južnog Velsa i Alstera. Kornvol je, naravno, najviše keltski od svih engleskih okruga, podjednako kao Argail, Invernessšir ili Konot.“

[2] Elton, *Koreni engleske istorije*, poglavlje X

[3] Zadovoljavajući pregled dokaza o datumima porekla i gelskih i velških legendi mogu se pronaći u VII i XI odeljku Natovog dela *Popularna proučavanja mitologije, romansi i folklor*

[4] Ris, *Studije o legendi o Arturu*, prvo poglavlje

[5] Poglavlje XVI ove knjige, *Britanski bogovi*

[6] Poglavlje XI